

5. Kizlo, L., Kuprinenko, O., Fedak, S. (2011). Peculiarities of the development of willpower of cadets by means of physical training and sports (using elements of hand-to-hand combat). *Young sports science of Ukraine*. Issue 15. Vol. 2. P. 83–89.
6. Olkhovyi, O.M., Korchahin, M.V., Krasota, V.M. (2010). The influence of military professional activity on physical fitness, development, physical and functional condition of servicemen-operators. *Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports*. Vol. 12. P. 89–94.

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10\(183\).44](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10(183).44)

Микола Тимчик,
ORSID ID: 0000-0002-0255-4707
кандидат педагогічних наук, професор,
Інститут проблем виховання НАПН України, м. Київ
Наталія Касіч,
ORSID ID: 0000-0002-8756-8218
кандидат педагогічних наук, доцент,
Інститут проблем виховання НАПН України, м. Київ

ТЕХНОЛОГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄДНОСТІ ФІЗИЧНОГО І ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті розглядається зміст та технології єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників. Виокремлено, що актуальність дослідження зумовлена потребою суспільства у самодостатній, цілеспрямованій, рішучій, впевненій у собі особистості, яка здатна усвідомлювати свою роль у житті держави, брати активну участь у прикладній фізичній підготовці, фізкультурно-оздоровчій діяльності та суспільному житті, бути готова до захисту Батьківщини, віддана її інтересам. У статті зазначено про вивчення сучасної психолого-педагогічної літератури щодо досліджуваної категорії. Результати аналізу практики освітньої роботи закладів загальної середньої освіти підтверджують, що рівні фізичної та військово-патріотичної вихованості учнів старшої школи не відповідають сучасним вимогам в умовах воєнного стану. Виокремлено, що зміст прикладної фізичної підготовки полягає в тому, щоб старшокласники (майбутні воїни Збройних Сил України) під час уроків фізичної культури і «Захисту України» набули необхідні знання, уміння і навички про фізичну й тактико-технічну підготовку, фізичну, необхідність подолання значних фізичних навантажень та несприятливих чинників бойової діяльності.

Ключові слова: технології, фізичне і військово-патріотичне виховання, старшокласники, змагально-ігрова діяльність, військово-прикладна та фізична підготовка.

Tymchuk M.V., Kasich N.P. Technologies for ensuring the unity of physical and military-patriotic education of high school students. The article examines the content and technologies of the unity of physical and military-patriotic education of high school students. It is highlighted that the relevance of the research is determined by society's need for a self-sufficient, goal-oriented, decisive, self-confident individual who is able to realize his role in the life of the state, to take an active part in applied physical training, physical culture and health activities and social life, to be ready to protect the Motherland, devoted to her interests. The article mentions the study of modern psychological and pedagogical literature on the studied category. The results of the analysis of the practice of educational work of general secondary education institutions confirm that the levels of physical and military-patriotic education of high school students do not meet modern requirements in the conditions of martial law. It is highlighted that the content of applied physical training consists in the fact that high school students (future soldiers of the Armed Forces of Ukraine) during the lessons of physical culture and "Defense of Ukraine" acquire the necessary knowledge, skills and abilities about physical and tactical-technical training, physical, the need to overcome significant physical exertion and adverse factors of combat activity. In our opinion, using the unity of physical and military-patriotic education in the process of applied physical training helps high school students to gain the necessary knowledge and ideas, new interesting practical experience; try yourself in various physical and mass activities and military-patriotic roles; to acquire the necessary skills and abilities to work in a team. Also, the benefit of this research lies in the actualization of important functions of education, namely: increasing the levels of physical fitness, physical and military-patriotic upbringing of schoolchildren in conditions of armed and informational aggression; increasing the level of readiness of students to serve in the Armed Forces, other military formations and the defense of Ukraine; protection of high school students from hostile information and propaganda influence.

Key words: technologies, physical and military-patriotic education, high school students, competitive and game activities, military-applied and physical training.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена потребою суспільства у самодостатній, цілеспрямованій, рішучій, впевненій у собі особистості, яка здатна усвідомлювати свою роль у житті держави, брати активну участь у фізкультурно-оздоровчій діяльності та суспільному житті, бути готова до захисту Батьківщини, віддана її інтересам.

Враховуючи збройну агресію російської федерації, дослідження проблеми забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання учнівської молоді є одним із головних пріоритетів тощо. Тому, сучасні реалії зумовили актуалізацію досліджуваної категорії на пошук дієвих змісту, організаційно-педагогічних умов, технологій, методів, підходів для покращення освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти, залучення старшокласників до змагально-ігрової діяльності, військово-патріотичних ігор, військово-прикладної підготовки тощо.

Аналіз літературних джерел. Вивчення сучасної психолого-педагогічної літератури свідчить, що останніми роками здійснено низку наукових досліджень щодо фізичного і військово-патріотичного виховання учнівської молоді. Це, насамперед, дослідження основ патріотичного і військово-патріотичного виховання молоді (І. Бех); змісту військово-патріотичного виховання учнів в умовах ідейно-світоглядної конфронтації (О. Остапенко); аспектів військово-патріотичного виховання у процесі прикладної фізичної підготовки (М. Зубалій); методики та педагогічних умов військово-патріотичного виховання учнівської молоді засобами прикладної фізичної підготовки (М. Тимчик); впровадження фізкультурно-оздоровчої діяльності у військово-патріотичному вихованні (Н. Касіч), патріотичного виховання учасників освітнього процесу у процесі військово-спортивних ігор (Г. Коломоєць) та інші.

Мета дослідження – розкрити зміст забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників.

Слід відмітити, що у літературі існує безліч визначень понять «технологія» «технологія виховання», «технологія навчання», «педагогічна технологія», «освітня технологія» тощо. Узагальнюючи бачення дослідників можна дійти висновку, що педагогічна технологія – це єдність ефективного змісту, методів, педагогічних принципів та підходів, оптимізація виховного процесу в закладах загальної середньої освіти шляхом ґрунтовного аналізу чинників, які підвищують освітню дієвість, у контексті досліджуваного феномену, з подальшою корекцією та виправленням помилок [1; 4; 5; 6; 10].

Ми переконані, що необхідно використовувати в педагогічній практиці з старшокласниками саме технології, зміст, методи, які орієнтовані на особистість. Вивчення наукових джерел дозволило визначити зміст поняття «Технологія виховання» – чітко обґрунтована система педагогічних умов, засобів, форм та методів, їх послідовна етапність, націленість на вирішення конкретних освітніх завдань [2; 3; 7; 8; 9; 11; 12].

Отже, технології забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі прикладної фізичної підготовки визначаємо як систему засобів, форм та методів, сукупність педагогічних дій спрямованих на вирішення освітніх завдань, які сприяють ефективності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників завдяки використанню виховного потенціалу уроків фізичної культури, «Захисту України» та прикладної фізичної підготовки.

Результати аналізу практики освітньої роботи закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) підтверджують, що рівні фізичної та військово-патріотичної вихованості учнів старшої школи не відповідають сучасним вимогам в умовах воєнного стану. У багатьох ЗЗСО військово-патріотичне та фізичне виховання організовується й проводиться на низькому науково-методичному рівні. Встановлено низьку активність учасників освітнього процесу на уроках фізичної культури та «Захисту України», під час занять в спортивних секціях, військово-патріотичних гуртках. Також в ЗЗСО відсутня системність в організації й проведенні цілеспрямованого військово-патріотичного виховання учнівської молоді у єдності з фізичним вихованням (практично не проводяться лекції, круглі столи, ігри-квести, тренінги з єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників, змагання-ігри з прикладної фізичної підготовки; не залучаються учні до інтелектуальних змагань за досліджуваною проблемою тощо).

Аналіз літератури свідчить, що зміст прикладної фізичної підготовки полягає в тому, щоб старшокласники (майбутні воїни Збройних Сил України) під час уроків фізичної культури і «Захисту України» набули необхідні знання, уміння і навички про фізичну й тактико-технічну підготовку, фізичну загартованість (для оволодіння різновидами зброї, бойовою технікою), необхідність подолання значних фізичних навантажень та несприятливих чинників бойової діяльності [13; 14].

Основними завданнями прикладної фізичної підготовки старшокласників у контексті нашого дослідження є:

- підвищення рівнів фізичної підготовленості старшокласників, фізичного розвитку та утвердження їхнього здорового способу життя з урахуванням принципів військово-патріотичного виховання;
- загартування організму старшокласників і підвищення його стійкості до впливу несприятливих факторів наближених до бойової діяльності;
- створення умов для патріотичного і військово-патріотичного виховання учнів 10-11-х класів;
- залучення школярів до інтелектуальних змагань у процесі прикладної фізичної підготовки за військово-патріотичною тематикою;
- оволодіння на уроках фізичної культури і «Захисту України» уміннями й навичками рукопашного бою, подолання перешкод, плавання в обмундируванні, керування дроном, надання першої медичної допомоги;
- виховання морально-вольових якостей (цілеспрямованості, впевненості у собі, стійкості, рішучості, самовладання, наполегливості, дисциплінованості та інших);
- проведення змагань з військово-прикладної, фізичної підготовки у процесі занять фізичною культурою і «Захисту України».

У процесі дослідження нами було використано методи єдності фізичного і військово-патріотичного виховання учнівської молоді засобами прикладної фізичної підготовки, військово-спортивними іграми:

методи формування свідомості особистості: розширення уявлень учнівської молоді про змістове наповнення таких понять, як «патріотизм», «патріот», «військово-патріотичне виховання», «Батьківщина», «захист України», «єдність фізичного і військово-патріотичного виховання», «військово-прикладна підготовка», «фізична підготовка»;

методи формування досвіду суспільної поведінки і діяльності: військово-патріотичні ігри військово-прикладного та фізичного спрямування, квести, вікторини, інтелектуальні змагання, брейн-ринги, ситуації вибору, змагально-ігрова діяльність, які давали змогу старшокласникам проявити кращі фізичні якості (витривалість, швидкість, спритність, гнучкість, м'язову силу), морально-вольові якості (наполегливість, впевненість у собі, цілеспрямованість, витримка, стійкість,

самовладання та інші), відповідальність, знання, здійснити моральний вибір, ствердити власну позицію, отримати досвід самостійної діяльності та командної взаємодії;

методи стимулювання поведінки і діяльності: самооцінювання учасниками освітнього процесу своїх дій та умінь під час прикладної фізичної підготовки; схвалення проявів наполегливості, впевненості у собі, цілеспрямованості, витримки, стійкості, самовладання, здатності бути активним учасником фізичного виховання, військово-патріотичного виховання, змагально-ігрової діяльності; посилення прагнення у старшокласників до проявів патріотизму, військово-патріотичної вихованості, прикладної фізичної підготовленості, до захисту України, готовності до служби в ЗСУ тощо; аналіз причинно-наслідкових зв'язків між прийняттям рішень та отримання відповідного результату та інші [6].

Процес забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі прикладної фізичної підготовки має ґрунтуватися на певних принципах, які є базовими для педагогічної теорії і практики. В залежності від змістового наповнення уроків фізичної культури і «Захисту України», педагоги можуть вибирати, які з них ляжуть в основу конкретного заняття.

Відповідно, при розробленні програми забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі прикладної фізичної підготовки ми керувалися наступними принципами: суб'єкт-суб'єктної взаємодії; науковості і доступності, цілісності, емоційності навчання, соціальної відповідності, життєвої смислотворчої самодіяльності, самоактивності і саморегуляції, національної спрямованості, ігрової та змагальної діяльності, зацікавленості, результативності.

Встановлено, що дієвим у фізичному і військово-патріотичному вихованні старшокласників є проведення на уроках фізичної культури і «Захисту України» змагально-ігрової діяльності, прикладної фізичної підготовки та військово-спортивних ігор, що сприяє поєднанню інтелектуальної, ігрової, змагальної та пізнавальної діяльності з діяльністю духовно-моральною. Наприклад:

- під час прикладної фізичної підготовки та військово-спортивних ігор учасники освітнього процесу засвоюють правила, ролі, знання про патріотизм, фізичне та військово-патріотичне виховання, ціннісні установки, зміст організації військово-патріотичної діяльності у цілому;

- у процесі змагально-ігрової діяльності, прикладної фізичної підготовки та військово-спортивних ігор педагогами були змодельовані різні життєві ситуації, тактико-технічні дії, що дало можливість респондентам спробувати себе в різних ролях під час пошуку вірних освітніх рішень, проявити бажання виявляти військово-патріотичну вихованість;

- учнівська молодь під час прикладної фізичної підготовки та змагально-ігрової діяльності мали змогу самореалізуватися, де кожен здобувач освіти був готовий до прояву творчих дій, цілеспрямованості, мужності, самоствердження, розкривав власні індивідуальні здібності та фізичні якості;

- у процесі змагально-ігрової діяльності, прикладної фізичної підготовки та військово-спортивних ігор в учасників освітнього процесу формувалася колективізм, вони прагнули й досягали спільного командного результату, перемоги. Тому педагоги використовували сукупність дієвих методів (змагання, доручення, інтелектуальні ігри, створення проблемних ситуацій та ситуацій успіху та інші), де кожен респондент вчився комунікувати з однолітками, знаходити способи подолання конфліктів, які виникали під час змагань або розбіжностей у поглядах, враховувати думки й бажання партнерів по команді;

- учителі, викладачі та тренери під час проведення прикладної фізичної підготовки та змагально-ігрової діяльності створювали педагогічні умови, у яких передбачалася багатоваріативність проявів поведінки здобувачів освіти. Добиралася військово-патріотичний зміст занять, який давав змогу респондентам проявити себе у ситуаціях швидкозмінних умов (необхідності швидкого реагування та прийняття рішучого рішення, взяття на себе відповідальності та бути впевненим у собі, проявити лідерські якості, підпорядкувати власні інтереси інтересам партнерів);

- педагоги у процесі військово-патріотичного виховання засобами прикладної фізичної підготовки створювали позитивну атмосферу у спортивному колективі, простір для прояву старшокласниками творчості, відчуття комфорту й потрібності команді, допомагали учасникам освітнього процесу зняти втому і емоційне напруження за допомогою фізичних вправ (здійснювалася індивідуальний та диференційований підхід), сприяли ефективній організації відпочинку та інше [5; 13];

уміло організована учителями, інструкторами та тренерами прикладна фізична підготовка сприяла підвищенню рівнів військово-патріотичної вихованості здобувачів освіти; розширенню знань про сутність патріотизму, військово-патріотичного виховання та їх складників; формуванню мотивації до занять військово-прикладною підготовкою та фізичними вправами, бажання діяти; вихованню особистісних якостей та рис характеру; допомагала учасникам освітнього процесу засвоїти правила поведінки, встановлені норми, ціннісні установки, аспробувати їх у практичній діяльності; формуванню умінь проявляти патріотизм, фізичну та військово-патріотичну вихованість у поведінці та інше.

На нашу думку, використання єдності фізичного та військово-патріотичного виховання у процесі прикладної фізичної підготовки допомагає учням старшої школи отримати необхідні знання та уявлення, новий цікавий практичний досвід; спробувати себе в різних фізкультурно-масових видах діяльності та військово-патріотичних ролях; отримати необхідні уміння й навички роботи в команді.

Також користь даного дослідження полягає в актуалізації важливих функцій освіти, а саме: підвищення рівнів фізичної підготовленості, фізичної та військово-патріотичної вихованості школярів в умовах збройної та інформаційної агресії з боку російської федерації; підвищення рівня готовності здобувачів освіти до служби в ЗСУ, інших військових формуваннях та захисту України; убезпечення учнів старшої школи від ворожого інформаційно-пропагандистського впливу тощо.

Література

1. Бех І.Д., Журба К. О., Канішевська Л.В., Комаровська О.А., Литовченко О.В., Малиношевський Р.В., Морін О.Л., Окушко Т. К., Рагозіна В. В., Рейпольська О.Д., Тимчик М.В., Толочко С.В., Харченко Н. В. Військово-патріотичне

- виховання дітей та учнівської молоді в системі освіти України: стратегічні напрями / за ред. І. Д. Бега, Р. В. Малиношевського. Івано-Франківськ: НАІР, 2023. 32 с. Бех І. Д.
2. Бех І.Д. Виховання особистості : підручник. Київ: Либідь, 2008. 848 с.
 3. Військово-патріотичне виховання учнів у позакласній роботі : посіб. / уклад. М. Д. Зубалій, В. В. Івашковський, О. І. Остапенко, М. В. Тимчик, Б. Б. Шаповалов, З. М., Діхтяренко, І. П. Білоцерківець, – Київ: ПАЛІВОДА А. В., 2016. 225 с.
 4. Івашковський В. В. (2015). Концепція військово-патріотичного виховання молоді України. *Теорія і методика хортингу: зб. наук праць*. Київ, Паливода А.В., 3, 22-37.
 5. Касіч Н. П. (2020). *Виховання цілеспрямованості старших підлітків у фізкультурно-оздоровчій діяльності*: дис. ...канд. пед. наук. Інститут проблем виховання НАПН України, Київ.
 6. Коломоєць, Г.А. *Патріотичне виховання старших підлітків у процесі військово-спортивних ігор*: дис. ...канд. пед. наук. Інститут проблем виховання НАПН України, Київ.
 7. Масол В.В. (2020). Особливості виховання рішучості старшокласників у процесі занять фізичною культурою. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 5 (125)20, 106-109.
 8. Методика формування у старшокласників готовності до захисту Вітчизни в різних типах закладів освіти (2019) : метод. посіб. [Остапенко, О. І. (ред.), Зубалій, М. Д., Тимчик, М. В.] Кропивницький: Імекс-ЛТД. 168 с.
 9. Остапенко О., Тимчик М. (2020). Стан військово-патріотичного виховання старшокласників в умовах ідейно-світоглядної конфронтації: аналіз результатів дослідження. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць*. Київ, 24, 2, 56-71.
 10. Остапенко О., Тимчик М. Військово-патріотичне виховання старшокласників в умовах ідейно-світоглядної конфронтації. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць*. Київ, 2021. Вип.25. Кн 2. С. 62-73.
 11. Остапенко О.І., (ред.), Тимчик М.В., Зубалій М.Д., Журба К.О., Бінецький Д.О., Касіч Н.П., Кузора І.В. Військово-патріотичне виховання учнів в умовах ідейно-світоглядної конфронтації: навчально-методичний посібник Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2022. 165 с.
 12. Тимчик М. В. (ред.), Остапенко О. І., Бінецький Д. О., Касіч Н. П. Методика військово-патріотичного виховання учнів у закладах загальної середньої освіти: методичні рекомендації. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2022. 91 с.
 13. Тимчик, М. В. (2013). Патріотичне виховання старших підлітків у процесі фізкультурно-масової роботи. (Дис. канд. пед. наук). Інститут проблем виховання АПН України, Київ.
 14. Тимчик, М. В. (2014). Єдність школи та сім'ї у військово-патріотичного вихованні старших підлітків у процесі занять хортингом. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць*, 18, 2, 313–321.
 15. Харченко, Н., Скирда, Т., & Масол, В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності дитячих громадських об'єднань фізкультурно-спортивної спрямованості. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, 2024. 3К(176), 489-493.

Reference

1. Bekh I.D., Zhurba K. O., Kanishevska L.V., Komarovska O.A., Lytovchenko O.V., Malynoshevskiy R.V., Morin O.L., Okushko T. K., Rahozina V. V., Reipolska O.D., Tymchuk M.V., Tolochko S.V., Kharchenko N. V. (2023). *Viiskovo-patriotychnе vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi v systemi osvity Ukrainy: stratehichni napriamy / za red. I. D. Bekha, R. V. Malynoshevskoho. Ivano-Frankivsk: NAIR, 32 s. Bekh I. D.*
2. Bekh I.D.(2008). *Vykhovannia osobystosti : pidruchnyk*. Kyiv: Lybid, 848 s.
3. *Viiskovo-patriotychnе vykhovannia uchniv u pozaklasnii roboti : posib. / uklad. M. D. Zubalii, V. V. Ivashkovskiy, O. I. Ostapenko, M. V. Tymchuk, B. B. Shapovalov, Z. M., Dikhtiarenko, I. P. Bilotserkivets, – Kyiv: PALYVODA A. V., 2016. 225 s.*
4. *Ivashkovskiy V. V. (2015). Kontseptsiia viiskovo-patriotychnoho vykhovannia molodi Ukrainy. Teoriia i metodyka khortynhu: zb. nauk prats. Kyiv, Palyvoda A.V., 3, 22-37.*
5. *Kasich N. P. (2020). Vykhovannia tsilespriamovanosti starshykh pidlitiv u fizkulturno-ozdorovchii diialnosti: dys. ...kand. ped. nauk. Instytut problem vykhovannia NAPN Ukrainy, Kyiv.*
6. *Kolomoiets, H.A.Patriotychnе vykhovannia starshykh pidlitiv u protsesi viiskovo-sportyvnykh ihor: dys. ...kand. ped. nauk. Instytut problem vykhovannia NAPN Ukrainy, Kyiv.*
7. *Masol V.V. (2020). Osoblyvosti vykhovannia rishuchosti starshoklasnykiv u protsesi zaniat fizychnoiu kulturoiu. Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seria 15. Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport). 5 (125)20, 106-109.*
8. *Metodyka formuvannia u starshoklasnykiv hotovnosti do zakhystu Vitshyzny v ryznykh typakh zakladiv osvity (2019) : metod. posib. [Ostapenko, O. I. (red.), Zubalii, M. D., Tymchuk, M. V.] Kropyvnytskyi: Imeks-LTD. 168 s.*
9. *Ostapenko O., Tymchuk M. (2020). Stan viiskovo-patriotychnoho vykhovannia starshoklasnykiv v umovakh ideino-svitohliadnoi konfrontatsii: analiz rezultativ doslidzhennia. Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: zbirnyk naukovykh prats. Kyiv, 24, 2, 56-71.*
10. *Ostapenko O., Tymchuk M. (2021). Viiskovo-patriotychnе vykhovannia starshoklasnykiv v umovakh ideino-svitohliadnoi konfrontatsii. Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: zbirnyk naukovykh prats. Kyiv, 2021. Vyp.25. Kn 2. S. 62-73.*
11. *Ostapenko O.I., (red.), Tymchuk M.V., Zubalii M.D., Zhurba K.O., Binetskyi D.O., Kasich N.P., Kuzora I.V. Viiskovo-patriotychnе vykhovannia uchniv v umovakh ideino-svitohliadnoi konfrontatsii: navchalno-metodychnyi posibnyk Kropyvnytskyi: Imeks-LTD, 2022. 165 s.*

12. Tymchyk M. V. (red.), Ostapenko O. I., Binetskyi D. O., Kasich N. P. *Metodyka viiskovo-patriotychnoho vykhovannia uchniv u zakladakh zahalnoi serednoi osvity: metodychni rekomendatsii*. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD, 2022. 91 s.
13. Tymchyk, M. V. (2013). *Patriotychne vykhovannia starshykh pidlitkiv u protsesi fizkulturno-masovoi roboty*. (Dys. kand. ped. nauk). Instytut problem vykhovannia APN Ukrainy, Kyiv.
14. Tymchyk, M. V. (2014). *Yednist shkoly ta simi u viiskovo-patriotychnoho vykhovanni starshykh pidlitkiv u protsesi zaniat khortynhom*. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: zb. nauk. prats*, 18, 2, 313–321.
15. Kharchenko, N., Skyrda, T., & Masol, V. (2024). *Vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u diialnosti dytiachykh hromadskykh obiednan fizkulturno-sportyvnoi spriamovanosti*. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 15. Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport)*, 2024. 3K(176), 489-493.

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10\(183\).45](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10(183).45)

Футорний С. М.

доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор
Національний університет фізичного виховання і спорту України, м. Київ
ORCID: 0000-0003-1623-7929

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ВИВЧЕННІ СТАНУ СТОПИ ЛЮДИНИ: АНАЛІЗ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Футорний С. М. *Сучасні тенденції у вивченні стану стопи людини: аналіз науково-методичної літератури. Вивчення структури та функцій стопи людини на різних етапах онтогенезу є основою своєчасного виявлення її порушень та запровадження системи засобів корекційної та профілактичної спрямованості. Систематизація наявного досвіду дозволить з'ясувати коло невирішених питань у даному науковому напрямку. Мета роботи – на основі даних науково-методичної літератури проаналізувати сучасні тенденції вивчення стану стопи осіб різного віку. Методи дослідження: метод аналізу науково-методичної літератури, систематизації, узагальнення. Результати дослідження. Сучасні напрями вивчення стопи людини мають різну методологічну основу досліджень. Наряду з методами оперативного контролю структури та функцій стопи, що зорієнтовані на загальнодоступних методах дослідження, все частіше використовують сучасне апаратне та програмне забезпечення з реалізацією форм поглибленого контролю. Серед дослідників популярності набули комплексні діагностичні системи, які дозволяють оцінити структуру та функції стопи в статичному та динамічному вимірах (нерухомому стані та під час виконання рухових дій).*

Ключові слова: стопа, діагностика, опорно-руховий апарат, метод.

Futorny Serhii. Modern trends in the study of the condition of the human foot: an analysis of scientific and methodological literature. *The study of the structure and functions of the human foot at various stages of ontogenesis is the basis for the timely detection of its disorders and the implementation of a system of corrective and preventive measures.*

The systematization of existing experience will help clarify the range of unresolved issues in this scientific field. The aim of the work is to analyze modern trends in the study of the condition of the feet of individuals of different ages based on data from scientific and methodological literature.

Research methods: the method of analyzing scientific and methodological literature, systematization, and generalization. Research results: modern directions in the study of the human foot have different methodological foundations for research.

Alongside methods of operational control of the structure and functions of the foot, which are based on widely accessible research methods, modern hardware and software are increasingly being used to implement forms of in-depth control.

Among researchers, comprehensive diagnostic systems have gained popularity, allowing for the assessment of the structure and functions of the foot in both static and dynamic measurements (in a stationary state and during the performance of movement activities).

Keywords: foot, diagnosis, musculoskeletal system, method.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Останнім часом спостерігається тенденція збільшення кількості порушень опорно-рухового апарату (ОРА) осіб різного віку [1; 11]. За даними науково-методичної літератури, найбільш поширеними формами патології є порушення стану постави та стопи [5; 9].

Стопа людини виконує важливу для людини функцію опори і забезпечує амортизацію під час ходьби та бігу, що визначає її здатність до пересування [4], тому питанням моніторингу її стану серед різних груп населення приділяється достатня увага [5; 11]. Авторами зроблено вагомий науковий внесок у вивчення функцій стопи, її будови, визначено фактори, які впливають на стан стопи [4; 8; 17].

Спектр досліджень охоплює фізіологічні процеси росту та розвитку стопи, патології стоп різного генезу, розробку індивідуальних підходів до діагностики, лікування та профілактики порушень стопи [1; 8; 12].

Особливо чутлива група досліджуваних – це особи, які систематично займаються фізичними вправами, оскільки систематичне, часто надмірне, фізичне навантаження, висуває підвищені вимоги до стану стопи. Окрім цього, порушення функцій стопи, таке як плоскостопість, є розповсюдженою причиною хронічних спортивних травм [17; 19].

Різноманітність і комплексність досліджень функцій стопи вимагають розробки багаторівневого методологічного апарату, що враховує специфіку кожного напрямку.